

บทความ เรื่อง  
การพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์  
วัดตะพานหิน

โดย

พระมหาทวี วชิรญาโณ

พระธรรมวิทยากรประจำศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน

ตำบลตะพานหิน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

# การพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดตะพานหิน

## ๑. บทนำ

สังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิดวิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลัก ศีลธรรม จริยธรรมที่ดั่งงามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา ส่งผลไปยังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาทิเช่น เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาหย่าร้าง ปัญหานักเรียนตีกัน การหลงมัวเมาในอบายมุข การปล่อยตัวปล่อยใจ ขาดระเบียบวินัย ไร้ทิศทางของชีวิต ฟุ่มเฟือย และอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จากสถานการณ์และสภาพปัญหาของชาติในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่าการที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการเงินเพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเงินและการคลังของประเทศอย่างมากส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ทิศทางของการพัฒนานั้นก็มีได้เป็นไปอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทั้งด้านคนและวัตถุ เพราะการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เน้นเรื่องวัตถุอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดี ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของการพัฒนาเหล่านี้ จึงเป็นที่มาของปัญหาสังคมปัจจุบันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติ กำลังประสบปัญหาสังคมหลายด้านที่รุมล้อมคุกคามเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัย ละทิ้งค่านิยมความเป็นไทย และขาดคุณธรรม เป็นปัญหาสังคมที่ควรแก้ไขเป็นการเร่งด่วน<sup>๑</sup>

ประเทศไทยเป็นประเทศที่คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและใช้หลักธรรมคำสอนเป็นแบบอย่างแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขเรื่อยมา จากปัญหาดังกล่าวการพัฒนาตนเองตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ดังเช่นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่จัดตั้งขึ้นโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัยของตน ๒) เพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน ๓) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ๔) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา<sup>๒</sup> จึงเป็นอีกหนทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาของเยาวชน ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนพัฒนาตัวเองตามหลักธรรมเป็นคนดีมีคุณภาพสำหรับการพัฒนาประเทศชาติในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมบูรณ์

<sup>๑</sup> คู่มือแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา ([www.nongkhoo.in.th/files/downloads/nkna.doc](http://www.nongkhoo.in.th/files/downloads/nkna.doc)) , เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๔

<sup>๒</sup> ดวงเดือน พิศาลบุตร, โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และโรงเรียนวันอาทิตย์, (พระนคร : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๐), หน้า ๖-๘.

บทความนี้ เขียนขึ้นเนื่องจากผู้เขียนได้มีโอกาสเป็นครูผู้สอนธรรมศึกษาประจำศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากประสบการณ์การสอนและเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของเด็กและเยาวชน จึงมีความมุ่งหมายศึกษาในความเป็นมาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา และการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน โดยอาศัยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต สอบถามและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์เนื้อหาอันเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

## ๒. ความเป็นมาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์<sup>๑</sup>

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เริ่มจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในประเทศศรีลังกานั้นได้ขยายไปยังประเทศอื่น ๆ ที่มีพระภิกษุชาวลังกาไปจัดตั้ง สำหรับในประเทศไทยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เริ่มกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณปีพ.ศ. ๒๔๙๖-๒๕๐๐ โดยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง (สมัยพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๙๔) อธิบดีสงฆ์ (เจ้าอาวาส) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ องค์กรพุทธสถานายกมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีสมณศักดิ์สุดท้ายเป็นที่สมเด็จพระพุทธอาจารย์ ได้เดินทางไปดูกิจการพระพุทธศาสนาที่ประเทศพม่าและศรีลังกา เห็นพระสงฆ์ในประเทศพม่าและศรีลังกา จัดระเบียบการสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนได้ผลดีมาก และจัดการสอนเฉพาะวันอาทิตย์ เมื่อท่านเดินทางกลับมาประเทศไทยจึงได้ปรารถนาถึงการสอนศีลธรรมของคณะสงฆ์ในประเทศพม่าและศรีลังกาแก่พระเจ้าหน้าที่บริหารและพระนิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมีดำริว่า “โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สมควรที่จะจัดให้มีขึ้นในประเทศไทยบ้าง เพราะเด็กและเยาวชนมีความสนใจในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อไป และยังเป็นการส่งเสริมในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง อีกทั้งเป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาและรู้จักหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องตามสมควรแก่วัยของตน” ประกอบกับในสมัยนั้น พระเจ้าหน้าที่และพระนิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำบุตรหลานของข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไปที่สนใจมาฟังบรรยายธรรม ฟังสมาธิในวันอาทิตย์ ซึ่งพากันวิ่งเล่นบริเวณลานอโศกวัดมหาธาตุ ๆ มาเล่านิทานและสอนธรรมะ นอกจากนั้นทางโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้อาราธนาพระสงฆ์ดังกล่าวไปสอนธรรมะ อบรมศีลธรรมแก่นักเรียนและนักศึกษาอีกด้วย ดังนั้น พระเจ้าหน้าที่และพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงดำเนินการขอเสนออนุมัติ ต่อทางสภามหาวิทยาลัยเพื่อเปิดสอนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น และได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงนับได้ว่าเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งแรกในประเทศไทย หลังจากนั้นก็ได้รับความสนใจมีการจัดตั้งขยายไปยังวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

<sup>๑</sup>ระบบฐานข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์-กรมการศาสนา [http://sys.dra.go.th/dra\\_learn/main.php?filename=index\\_๐๑](http://sys.dra.go.th/dra_learn/main.php?filename=index_๐๑), เข้าถึงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๙.

ต่อมาทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า สภาพสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ต่างก็มุ่งแต่จะประกอบภารกิจเกี่ยวกับอาชีพการงานที่รัดตัว โดยไม่มีเวลาสนใจเข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือประพฤติตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เด็กและเยาวชนที่เกิดมาในครอบครัวชาวพุทธ จึงขาดแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนา ดังนั้น หากทางราชการสนับสนุนให้วัดในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ได้จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ขึ้น โดยเน้นให้พระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอน ก็จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่วัยการศึกษา และได้ใช้เวลาว่างวันหยุดการศึกษาได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องตามสมควรแก่วัย ทั้งยังเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด มีบทบาทการปฏิบัติภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ให้เป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในสังคมไทยตลอดไป

ด้วยเหตุนี้ กรมการศาสนาในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ด้านการรับรองงานการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพระพุทธศาสนาที่ต้องทำนุบำรุงส่งเสริมเป็นพิเศษในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่บรรพกาล จึงได้จัดตั้งโครงการส่งเสริมการศึกษาศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา โดยในระยะแรกได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุนวัดต่าง ๆ ที่เปิดดำเนินการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ด้วยงบประมาณที่จำกัด และได้เห็นความสำคัญของการเผยแผ่ปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในรูปแบบการศึกษาสงเคราะห์ โดยการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อสอนวิชาพระพุทธศาสนาขึ้นในวัดที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ จึงได้เสนอโครงการส่งเสริมต่อรัฐบาลเพื่อให้ได้รับงบประมาณสนับสนุนมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลทุกสมัยก็ได้เห็นความสำคัญของงานด้านนี้ว่าเป็นการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่ประชาชนที่มีเด็กและเยาวชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่ง จึงได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่องทุกปี

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางและสอดคล้องกับระเบียบทางราชการ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศได้เปลี่ยนชื่อจากคำว่า “โรงเรียน” เป็น “ศูนยศึกษา” จึงมีชื่อเป็นทางการมาจนปัจจุบันนี้ว่า “ศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์” และกำหนดให้ใช้อักษรย่อว่า “ศพอ”

นับตั้งแต่นั้นมา ศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็ได้เจริญแพร่หลายเพิ่มจำนวนขึ้นตามลำดับ อีกทั้งในปี พ.ศ. พ.ศ. ๒๕๓๐ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบนักษัตร ๖๐ พรรษา คณะสงฆ์และกรมการศาสนาได้สนับสนุนให้วัดทั่วประเทศที่มีความพร้อมเปิดดำเนินการศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายให้ได้จำนวน ๖๑ ศูนย เพื่อน้อยเกล้า ๆ ถวายเป็นพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อการดำเนินงานของศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ กรมการศาสนาจึงออกระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๔ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งในระเบียบนี้กำหนดให้มี (๑) แนวทางการจัดตั้งและดำเนินงาน (๒) การจัดชั้นเรียนและหลักสูตรการสอน (๓) การประเมินผลการศึกษา และ (๔) การส่งเสริม

อุดหนุน โดยกรมการศาสนาได้นำเสนอระเบียบนี้ให้มหาเถรสมาคมรับทราบ ต่อเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อให้เป็นไปตามความในข้อ ๑๗ แห่งระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๔ อีกทั้งเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีเอกภาพ โดยมีสำนักงานกลางเป็นศูนย์ประสาน ควบคุม ดูแลและส่งเสริมการจัดการศึกษา การพัฒนาบุคลากร การกำหนดและพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร การจัดทำคู่มือครูและการผลิตสื่อการเรียนการสอนสำหรับใช้ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรมการศาสนาได้ประกาศตั้งสำนักงานบริหารการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งประเทศไทย (กำหนดใช้อักษรย่อว่า สพท.) พร้อมทั้งประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารซึ่งมีสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสณมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานกรรมการไปในคราวเดียวกันด้วย โดยให้มีหน้าที่ในการพิจารณา กำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นต่อมหาเถรสมาคมและให้มีสำนักงานตั้งอยู่ที่อาคารเฉลิมพระเกียรติ สว. ชั้น ๒ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งประกาศแต่งตั้งพระปริยัติกิจโกศล (чим อิสสรธัมโม) ปัจจุบันได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชปัญญามุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม เป็นเลขาธิการสำนักงานบริหารการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งประเทศไทย พระครูอุดมธรรมวาที (สำราญ อัครวโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส เป็นรองเลขาธิการ ฯ และพระมหาบัว ปิยวิมลโณ วัดอนงคาราม เป็นเลขานุการสำนักงาน ฯ

โดยนอกจากจะแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานเลขานุการ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายพัสดุ ยังกำหนดให้มีสำนักงาน ศูนย์กลางระดับหน ทำหน้าที่ประสานงานการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามเขตการปกครองคณะสงฆ์จำนวน ๔ แห่ง คือ

(๑) ศูนย์หนกลาง ตั้งอยู่ที่วัดประยุรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร มีพระครูอุดมธรรมวาที เป็นประธานศูนย์

(๒) ศูนย์หนเหนือ ตั้งอยู่ที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่มีพระธรรมสิทธิธาดาจารย์ เป็นประธานศูนย์

(๓) ศูนย์หนตะวันออก ตั้งอยู่ที่วัดมหาวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี มีพระราชาภิตติรังษี เป็นประธานศูนย์ และ

(๔) ศูนย์หนใต้ ตั้งอยู่ที่วัดแจ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพระเทพปัญญาสุธี เป็นประธานศูนย์

โดยกรมการศาสนามีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบสนองงานสำนักงานบริหารการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แห่งประเทศไทย ตามควรแก่กรณี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น กรมการศาสนาจึงวางระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๗

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นต้นมา โดยการนำของพระอาจารย์บุญเรือง เขมวีโร อดีตเจ้าอาวาสวัดตะพานหิน<sup>๕</sup> ที่ท่านได้มองเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนที่ต้องการศึกษาพุทธศาสนาและขัดเกลาตนเอง<sup>๖</sup> และเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธศาสนาของชุมชน จึงได้ให้มีการขอจดทะเบียนและจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

### ๓. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา

การพัฒนาตนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เริ่มที่หลักการของการศึกษา เพราะการภาวนา หรือการพัฒนาตน แท้ที่จริงก็คือสิ่งเดียวกันกับการศึกษา หรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษา หรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แยกออกไปเป็น ๓ ด้านใหญ่ ๆ โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา<sup>๗</sup> ซึ่งมนุษย์นี้เป็นสัตว์พิเศษ คือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก ถ้าไม่ฝึก คือไม่เรียนรู้ ไม่ฝึกหัดพัฒนาแล้วจะไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ อยู่ไม่รอด และไม่สามารถมีชีวิตที่ดีงาม เพราะฉะนั้น จะเห็นว่ามนุษย์เกิดมาแล้วต้องอาศัยพ่อแม่เป็นต้นเลี้ยงอุ้มชู ซึ่งใช้เวลานานหลายปี บางทีเป็นสิบๆปีกว่าที่จะดำเนินชีวิตได้ เพราะอาศัยสัญชาตญาณได้น้อยที่สุด แต่เขาต้องอาศัยการฝึก เพื่อให้ตนเองได้พัฒนา แต่เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แทนที่จะไปมองที่เรื่องสิ่งแวดล้อมอะไรต่างๆ ก็ให้มามองที่มนุษย์ ให้มนุษย์เป็นตัวตั้ง พัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นจะไปอยู่ในภาคเศรษฐกิจก็พัฒนาเศรษฐกิจ ไปอยู่ในภาคการเมือง การเมืองก็จะเจริญ ไปอยู่ในภาคสังคม สังคมก็งดงาม ไม่ว่าจะไปอยู่ในภาคไหน เขาจะทำให้สิ่งนั้นเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน<sup>๘</sup>

### ๔. หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาตนตามแนวทางของพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพัฒนาตน อีกทั้งยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองเป็นหลักสำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า “การพัฒนาคนต้องพัฒนาที่ใจ จะพัฒนาใครต้องพัฒนาตัวเราเองก่อน” และพระพุทธองค์ก็ได้ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตน เมื่อพระองค์บรรลุเป็นสัมมาสัมพุทธแล้ว พระองค์จึงได้นำหลักธรรมมาเผยแผ่สู่ชาวโลกในเวลาต่อมา เมื่อพิจารณาในแง่ของหลักธรรมสำหรับการพัฒนาตน มีหลักธรรมมากมาย ที่เหมาะสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา แต่ในที่นี้ ผู้เขียนมุ่งเน้นไปที่หลักของสิกขา ๓ หรือที่เรียกกันว่าไตรสิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเนียง การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก

<sup>๕</sup> สัมภาษณ์พระศรีวิกรมมณี (จันทราวดี วชิรเมธี ป.ธ. ๙) , ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน, ๑ กันยายน ๒๕๕๙

<sup>๖</sup> สัมภาษณ์นายปรีชา เจริญวาที ,ข้าราชการครูบำนาญ, เลขาธิการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน, ๑ กันยายน ๒๕๕๙

<sup>๗</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ,สามไตร, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท พิมพ์สวย จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๔๓

<sup>๘</sup> พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔-๑๕

สำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนบรรลุจุดสูงสุดคือ ความหลุดพ้นหรือ นิพพาน สิกขา ๓ มีความหมายคร่าว ๆ ดังนี้ ๑. อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านพฤติกรรม ระเบียบวินัย ให้มี สุจริตทางกาย (Training in Higher Morality) ๒. อธิจิตสิกขา การฝึกอบรมทางใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้าง เสริมคุณภาพจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline) และ ๓. อธิปัญญา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตใจให้ บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)<sup>๕</sup>

ดังนั้น สาระของไตรสิกขา แสดงตัวออกมาไม่เฉพาะที่การปฏิบัติของบุคคลเท่านั้น แต่ส่องถึง การกิจที่มนุษย์ต้องจัดทำในระดับชุมชนสังคมด้วย กล่าวคือ การจัดวางระบบแบบแผน จัดตั้งสถาบันและ กิจกรรมต่างๆ จัดแจงกิจกรรมและวิธีการต่างๆ เพื่อให้สาระของไตรสิกขาเป็นไปในหมู่มนุษย์ หรือให้มนุษย์ดำรง อยู่ในสาระของไตรสิกขา

#### ๕. การพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน

จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สอบถาม สังเกต ตลอดจนเอกสารที่เป็นข้อมูลเชิง ประจักษ์ เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน พบว่า เด็กและ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษามีความสนใจในเนื้อหารายวิชาที่สอนและกิจกรรมต่างๆ ที่ทางศูนย์จัดให้มีขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาตามรายวิชาที่ศูนย์กำหนดขึ้นตามรูปแบบของระเบียบของ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในส่วนของการพัฒนาตนเองเด็กและเยาวชนได้ศึกษาหลักธรรมและยึด หลักของไตรสิกขาในการพัฒนา จากการสัมภาษณ์ สันทนา สอบถามคณะครูอาจารย์ เด็กและเยาวชนพบว่า มี การพัฒนาตนตามองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านศีล หรือด้านพฤติกรรมทางศูนย์จัดให้มีการเคารพธงชาติ การจัดวางรองเก้าอี้ให้เป็น ระเบียบ เข้าแถวรับอาหาร มารยาทในการอยู่ในห้องเรียน ซึ่งเป็นการฝึกพฤติกรรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการเรียนได้ ฝึกอบรมตนเอง ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ ไหว้ครู ออกเยี่ยมตามบ้าน มอบทุนการศึกษา

๒. ด้านสมาธิ หรือด้านจิตใจ ทางศูนย์ได้จัดให้มีการไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิเป็นเวลา ๓๐ นาที ก่อนที่จะเข้าสู่การเรียนการสอน เพื่อเป็นการเตรียมตัว ทำให้เด็กรู้สึกผ่อนคลาย ก่อนที่จะเข้าสู่บทเรียน และ เมื่อนักเรียนทำการสอบธรรมศึกษาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางศูนย์ก็ได้จัดให้มีโครงการ บวชศีลจารีณีภาคฤดู ร้อน ในช่วงเดือนเมษายน ตั้งแต่วันที่ ๒ - ๑๐ ของทุกปี ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว เด็กและเยาวชนจะได้รับ ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ การอบรม ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน และวิชาชีพ คือการทำศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อเด็กจะได้นำความรู้ไปประกอบสัมมาอาชีพสืบไป

๓. ด้านปัญญา หรือด้านความรู้ความสามารถ ในด้านนี้ ทางศูนย์จะเน้นให้เด็กได้ศึกษาเรียนรู้ หลักธรรมทางพุทธศาสนาให้เหมาะสมตามระดับของแต่ละวัย เช่น ในวันเสาร์ทางศูนย์ก็จัดให้มีการเรียน การสอนสำหรับเด็กที่สนใจ ในวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ดนตรีไทย ซึ่งแยกออกตามความสนใจ

<sup>๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) , **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๑) หน้า ๖๐๓ ๖๐๔

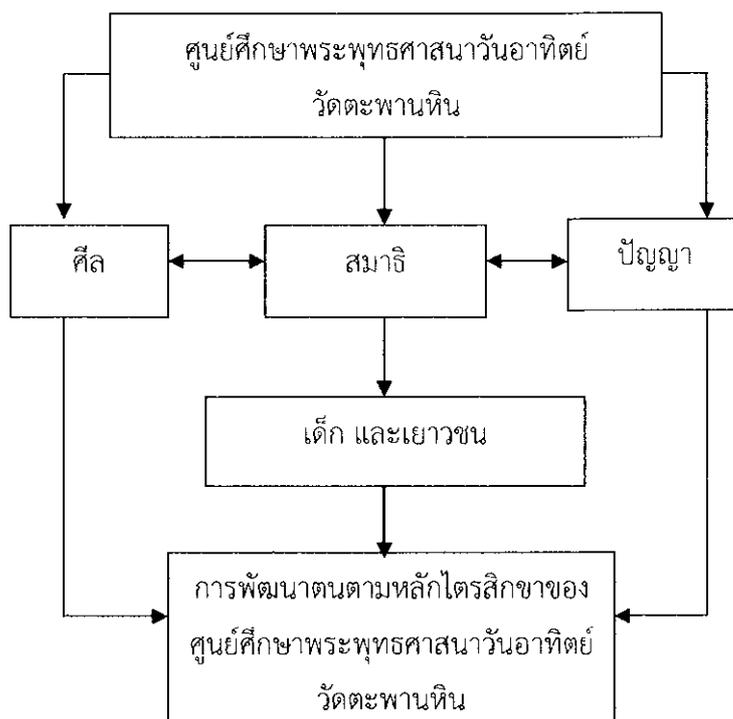
และความถนัดของเยาวชนแต่ละกลุ่ม ในวันอาทิตย์ ส่วนที่เรียนธรรมศึกษา ตรี โท เอก ก็จัดให้มีการเรียนการสอนเต็มรูปแบบ ส่วนเด็กเยาวชนที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ ก็จัดให้มีการเรียน วิชา ภาษาไทย คณิต อังกฤษ ดนตรี โดยจัดให้มีครูประจำทำการสอน

## ๖. บทสรุป

ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา ๓ ด้าน คือ (ศีล) เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม (สมาธิ) เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ (ปัญญา) เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการ

ด้วยเหตุนี้ เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการศึกษาก็มีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาหลักธรรมคำสอน เด็กเมื่อผ่านระบบการเรียนการสอน จะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผู้ปกครองพึงพอใจในพฤติกรรมของบุตรหลานตนเอง และกิจกรรมที่เด็กมีความสนใจคือ การเข้าค่ายบวชศีลจารีณีประจำปี เพราะมีกิจกรรมที่เสริมทักษะชีวิตที่หลากหลาย ซึ่งเด็กเหล่านี้เมื่อได้รับการพัฒนาตามที่ถูกต้อง สมบูรณ์ ก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติในอนาคต

### ๗. แผนภูมิองค์ความรู้จากบทความ



จากแผนภูมิ อธิบายได้ว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน เมื่อนำหลักไตรสิกขา คือ (ศีล) อันได้แก่ การฝึกอบรมในด้านพฤติกรรม ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย (สมาธิ) คือ มีความประพฤติดีทางจิต คือ ความไม่เศร้าหมอง ไม่มี ความฟุ้งซ่าน และอยู่ในสภาพที่สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่าง สมบูรณ์ และ(ปัญญา) คือ การรู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่ เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และขจัดขึ้นเบิกบานมาใช้เพื่อการพัฒนา ประชากร คือ เด็กเยาวชน ซึ่งเข้ามารับการศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะทำให้เป็นคนที่คุณภาพและคุณธรรม สามารถครองตนอยู่ได้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม และจะได้ไปเป็นกำลัง ในการพัฒนาประเทศ ต่อไป

## บรรณานุกรม

### ๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

#### (๑) หนังสือ :

ดวงเดือน พิศาลบุตร, โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์และโรงเรียนวันอาทิตย์, พระนคร : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๐

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).สามไตร. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท พิมพ์สวย จำกัด ๒๕๕๐

.....พุทธธรรม,พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑

#### (๒). สารนิเทศจาก World Wide Web (www) :

คู่มือแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา (www.nongkhoo.in.th/files/downloads/nkm.doc) , ๑/๙/๒๕๕๙

ระบบฐานข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์-กรมการศาสนา  
http://sys.dra.go.th/dra\_learn/main.php?filename=index\_๐๑, ๑/๙/๒๕๕๙

#### (๓) สัมภาษณ์ :

พระศรีวิกรมมณี (จันทร์ราวดี วชิรเมธี ป.ธ. ๙) , ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์  
วัดตะพานหิน, สัมภาษณ์, ๑ กันยายน ๒๕๕๙

นายปรีชา เจริญวาที ,ข้าราชการครูชำนาญ, เลขานุการศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์วัดตะพานหิน  
, สัมภาษณ์, ๑ กันยายน ๒๕๕๙